

3. Демьянков В. З. Доминирующие лингвистические теории / В. З. Демьянков // Язык и наука конца XX века. – М. : Ин-т языкознания РАН, 1995. – С. 239–320.
4. Жаботинская С. А. Концептуальная картина мира в контексте когнитивистики / С. А. Жаботинская // Сознание как условие форм жизнедеятельности человека. – Алмата : Алмат. ГУ им. Абая. – 1996. – С. 44–54.
5. Жаботинская С. А. Концепт / Домен: матричная и сетевая модели / С. А. Жаботинская // Культура народов Причерноморья. – 2009. – № 168. – Т. 1. – С. 254–259.
6. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука / Е. С. Кубрякова // Вопр. языкознания. – 1994. – № 4. – С. 34–47.
7. Свинцицкий В. Н. Социально-психологические проблемы научно-технической революции / В. Н. Свинцицкий, В. Х. Арутюнов. – Киев : Изд-во Знание УССР, 1975. – 18 с.
8. Shank R., Birmbaum L. Memory, Meaning and Syntax / R. Shank, L. Birmbaum // Talking Minds: The Study in Cognitive Science. – Cambridge (Mass.) : MIT Press, 1984. – P. 209–251.
9. Shepard R. W. George Miller's Data and the Development of Methods for Representing Cognitive Structures / R.W. Shepard // The Making of Cognitive Science: Essays in Honor of G. Miller. – Cambridge (Mass.) : Cambridge Univ. Press. – 1988. – P. 45–70.

Троцюк Аїда, Ясінська Оксана. Кібернетика – джерело поповнення сучасного лексикону англійської мови. Статтю присвячено дослідженню кібернетики як джерела збагачення сучасного лексикону. Представлено короткий екскурс в історію кібернетики, за допомогою якого ознайомлюємося з сутністю кібернетики, найбільш яскравими визначеннями науки, охоплюючи аспект розвитку і походження кібернетики та приділяючи особливу увагу її взаємозв'язку з когнітивною лінгвістикою. У статті акцентовано увагу на тому, що кібернетику можна розглядати як потужне й ефективно джерело поповнення англійського лексикону.

Ключові слова: кібернетика, когнітивна лінгвістика, когнітологія, кібернеологізми.

Троцюк Анда, Ясінская Оксана. Кибернетика – источник пополнения современного лексикона английского языка. Статья является коротким экскурсом в историю возникновения кибернетики. В статье также кратко освещается сущность кибернетики, предлагаются наиболее яркие дефиниции этой науки, при этом затрагивается аспект развития кибернетики и акцентируется внимание на связи с когнитивной лингвистикой. Основным моментом статьи является утверждение, что кибернетику можно рассматривать как мощный и эффективный источник пополнения современного лексикона английского языка.

Ключевые слова: кибернетика, когнитивная лингвистика, когнитология, кибернеологизмы.

The article acted to the editorial board
12.02.2013

УДК 811.111'37

Оксана Тумак

Вербалізація концепту «розкіш» в англомовній картині світу

У статті зроблено спробу за допомогою дефініційного та семантико-графічного аналізів здійснити об'єктивацію в англомовній картині світу концепту «розкіш». Автор аналізує й узагальнює роботу відомих лінгвістів над пошуком єдиного визначення концепту. Складено функціонально-семантичне поле вираження досліджуваного концепту, окреслено його домінанту й периферію. Актуальність дослідження визначається загальною направленістю лінгвістичних досліджень у функціональному та когнітивному аспектах. Новизна дослідження полягає в тому, що цей концепт не досліджувався раніше в когнітивно-семантичному аспекті.

Ключові слова: концепт, концептосфера, мовна картина світу, семантичний граф, сема.

Постановка наукової проблеми та її значення. Свідомість людини слугує своєрідним резервуаром для різноманітних представлень навколишнього світу, одним із яких є концептуальна картина світу, дослідження котрої активно відбувається в наш час, оскільки достеменно невідома її структура. Як зазначає О. О. Селіванова, «концептуальна система людини складається із численних типів знань про дійсність, модельні світи (наукові, енциклопедичні, образні й ін.), а також досвіду, оцінок, психічних уявлень тощо. Певна частина цієї системи відображена у ментальному лексиконі, тобто може актуалізуватися вербально» [5, с. 74–75]. Тому нас цікавить такий її складник, як мовна картина світу, бо це частина концептуальної картини світу, яка визначається мовними засобами [6, с. 7].

Основою мовної картини світу є концептуальна система, яка в свою чергу складається з концептів [3, с. 175], що виражаються за допомогою функціонально-семантичних категорій.

Мета статті – об'єктивація концепту «розкіш» в англomовній картині світу. **Об'єкт** дослідження – концепт «розкіш» в англomовній картині світу; **предмет** – особливості актуалізації структурних складників цього концепту.

Під час дослідження концепту «розкіш» в англійській мові виокремлено такі етапи:

- 1) аналіз значення лексеми *luxury* за словниковими дефініціями;
- 2) опис концепту «розкіш» за його асоціативним полем та за допомогою семантичних графів;
- 3) вивчення лексико-семантичної сполучуваності елементів цього поля і особливості вербалізації концепту «розкіш».

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Термін «концепт» (від латин. *conceptus* – «думка», «поняття») є міждисциплінарним або, за визначенням Є. С. Кубрякової, «парасольковим»: «покриває» предметні сфери кількох наукових напрямів, що займаються проблемами мислення та пізнання, збереження і переробки інформації [2, с. 8]. Згідно з «Коротким словником когнітивних термінів», «поняття концепт відповідає уявленню про ті значення, якими оперує людина в процесах мислення і які відображають зміст досвіду і знання, зміст результатів усієї людської діяльності та процесів пізнання світу у вигляді так званих “квантів знання”» [1, с. 90].

Виникнувши як поняття математичної логіки, термін закріпився в психології, культурології, філософії, когнітології, став базовим у когнітивній лінгвістиці. Незважаючи на значне поширення, термін концепт досі не має однозначного тлумачення і варіюється в концепціях різних наукових напрямів. «Справа в тім, що концепт – категорія розумова, яку не можна спостерігати, і це дає великий простір для її тлумачення. Категорія концепту фігурує сьогодні в дослідженнях філософів, логіків, психологів, культурологів і несе на собі сліди всіх цих позалінгвістичних інтерпретацій» [4, с. 21].

Таким чином, базовою категорією когнітивної лінгвістики є поняття «концепт» – ментальна одиниця свідомості (одиниця мислення і зберігання інформації у свідомості), що становить собою квант структурованого знання, що репрезентує культурно-національну ментальність його носіїв. У мові концепт об'єктивується лексемами, вільними і стійкими словосполученнями і може бути досліджений на матеріалі, отриманому в результаті вільного асоціативного експерименту, суцільної вибірки з фразеологізмів, прислів'їв, приказок та художніх текстів. Концепт має польову структуру, що включає ядро (центральна ядерна зона, навколоядерна зона) і периферію (ближня, дальня та крайня периферії). До ядерної зони відносяться лексеми, що експонують ядро національної свідомості, до периферії – індивідуальна свідомість. Концепт складається з компонентів (когнітивних ознак і когнітивних класифікаторів), становить єдність образу, інформаційного змісту й інтерпретаційного поля. Образний компонент є основою концепту й одиницею універсального предметного коду, що складається з перцептивного образу, заснованого на зорових, смакових, тактильних, звукових та нюхових відчуттях, і когнітивного (метафоричного) образу, що відсилає абстрактний концепт до матеріального світу, які в однаковому обсязі відображають образні характеристики предмета або явища, які концептуалізуються. Інформаційно-понятійний компонент включає найбільш істотні ознаки предмета або явища. Інтерпретаційне поле включає оцінну, енциклопедичну, утилітарну, регулятивну, соціально-культурну та пареміологічну зони. Більшість дослідників говорять про складну багатокомпонентну й багат шарову структуру концепту, яка може бути виявлена через аналіз мовних засобів її репрезентації.

Концепт «розкіш» притаманний когніції сучасної людини, зважаючи на збільшення кількості багатих людей і зростання споживацьких інтересів та можливостей. Предмети розкоші оточують людину, їх можна побачити на вулиці, в засобах масової інформації, їх описи можна знайти у художній літературі, ними можна володіти. Відповідно у людини формується ставлення до цих явищ.

Вивчення вербалізованої частини є основним засобом дослідження змісту й можливої структури концепту. Оскільки репрезентантом вербалізованої частини є мовний знак, концептуальний аналіз проводиться на основі семантичного аналізу, що спирається не на семантичну структуру слова загалом, а на кореляцію слова з концептом. Хоча концепт і має власне мовне вираження у вигляді конкретного мовного знака, однак його структура не адекватна семантичній структурі певних слів. Відповідно ми визначаємо характерні риси в межах уже наявних окремих концептів і використовуємо їх у формуванні нових концептів [17, с. 18].

Насамперед проаналізуємо лексему *luxury* на основі дефініцій словників (табл. 1), щоб з'ясувати через її значення, що розуміється під «розкішшю» в англomовній картині світу, і таким чином підтвердити існування концепту «розкіш» загалом і англomовній картині світу зокрема.

Дефініційний аналіз лексеми «luxury»

	Компонент лексичного значення	1*	2	3	4	5
1	Sumptuous or extremely comfortable living or surroundings	+	+	+	+	+
2	Something that is not essential but provides pleasure and comfort	+	-	+	+	-
3	Something that is desirable but expensive or hard to obtain or do	+	-	-	-	+
4	a condition of abundance or great ease and comfort	+	+	+	+	+
5	something adding to pleasure or comfort but not absolutely necessary	-	-	-	+	-
6	an indulgence in something that provides pleasure, satisfaction, or ease	+	+	+	+	+
7	very great comfort and pleasure that you get from expensive food, beautiful houses, cars, etc.	+	+	+	+	+
8	something expensive that you want but do not need	+	-	+	+	-
9	the ideas of comfort or delight or indulgence	+	+	+	+	+
10	a state of great comfort or elegance, especially when involving great expense	+	-	+	-	+
11	an inessential, desirable item which is expensive or difficult to obtain	+	-	+	+	+
12	a pleasure obtained only rarely	-	-	-	-	+

- * 1. The American Heritage Dictionary of the English Language.
- 2. Fowler H.W., Gower E. – A dictionary of modern English usage.
- 3. Longman Dictionary of American English.
- 4. Merriam-Webster Dictionary.
- 5. Oxford Dictionary.

Дефініційний аналіз свідчить, що домінантними компонентами лексичного значення є:

- а) sumptuous or extremely comfortable living or surroundings;
- б) a condition of abundance or great ease and comfort;
- в) an indulgence in something that provides pleasure, satisfaction, or ease;
- г) an inessential, desirable item which is expensive or difficult to obtain.

Це дає нам підставу говорити, що розкіш – це багатий або надзвичайно зручний спосіб життя (значення а), стан надмірності або величезного комфорту (значення б), насолода чимось, що приносить задоволення або полегшення (значення в), щось, що не є необхідністю і дуже коштовне та важкодоступне (значення г).

Далі проведемо аналіз семантичного графа лексеми *luxury* (розкіш), генерованого комп'ютерною програмою WordNet 2.1 (рис. 1).

Згідно із семантичним графом первинними вершинами лексеми *luxury* (розкіш) є *affluence* (достаток), *wealth* (багатство), *richness* (багатство), *comfort* (комфорт), *delight* (насолода), *extravagance* (марнотратство), *splendor* (пишність), *well-being* (благополуччя). Оскільки лексеми *wealth*, *richness* і *well-being* синонімічні за своїми значеннями, їх можна замінити одним словом *wealth*.

Далі генеруємо первинні вершини лексем *affluence*, *wealth*, *comfort*, *delight*, *extravagance* і *splendor*. На основі проведеного дефініційного аналізу та семантичних графів комплектуємо семантичний граф концепту «розкіш» (рис. 2).

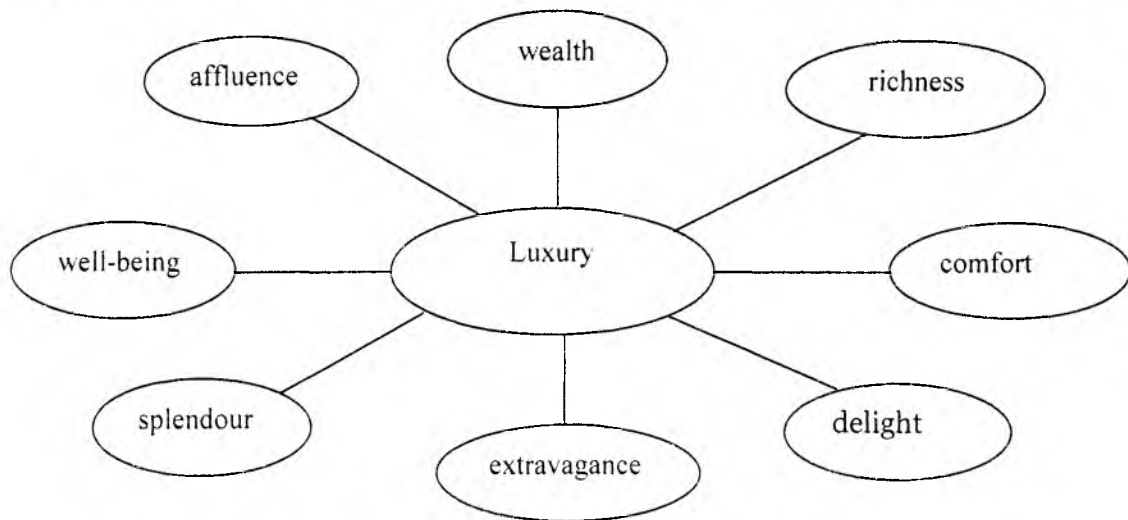

Рис. 1. Семантичний граф лексеми *luxury*

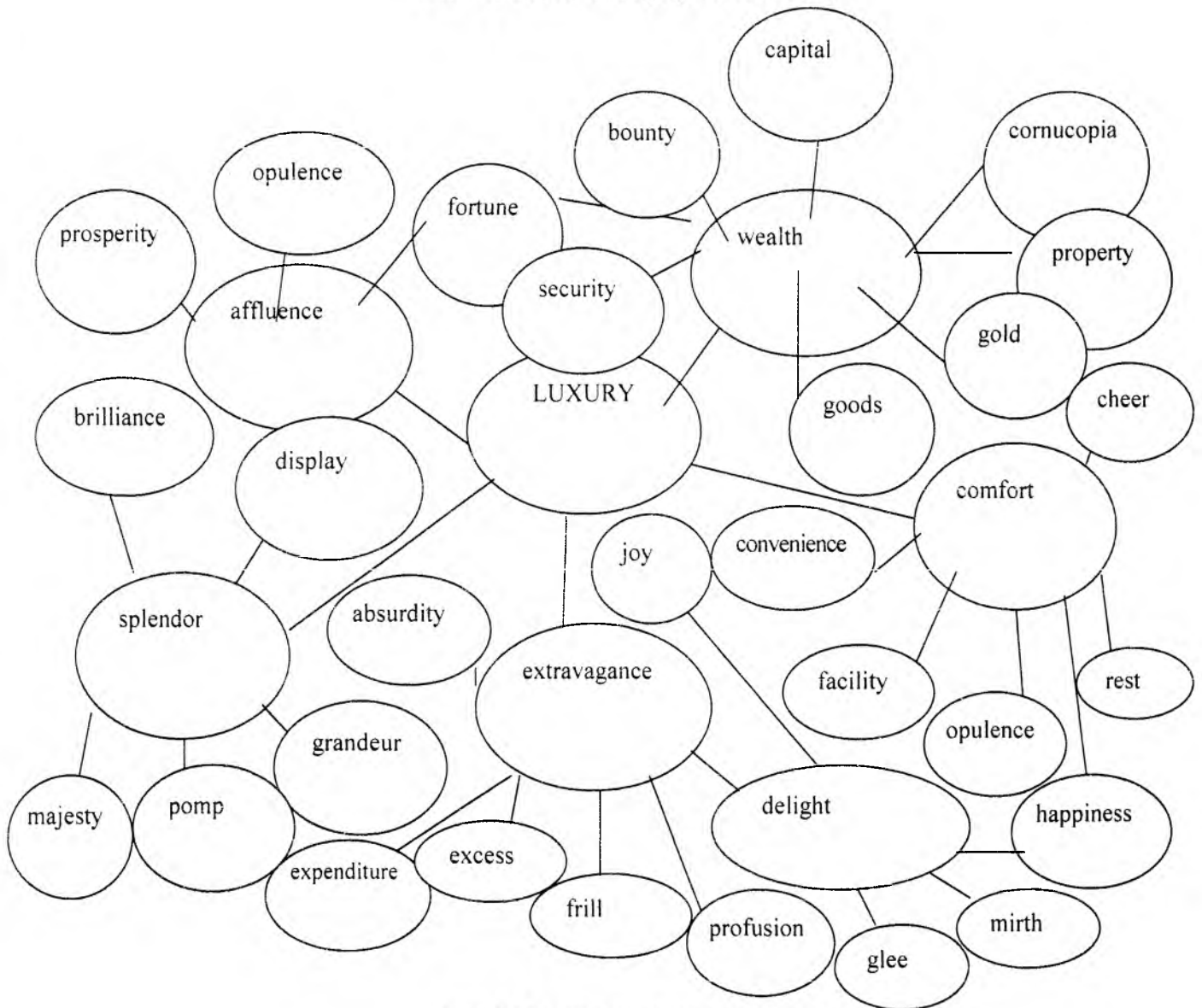

Рис. 2. Об'єктивізація концепту *luxury*

Згідно зі схемою первинні та вторинні вершини семантичного графу концепту *luxury – affluence* (достаток), *wealth* (багатство), *richness* (багатство), *comfort* (комфорт), *delight* (насолада), *extravagance* (марнотратство), *splendor* (пишність), *well-being* (благополуччя), *bounty* (щедрість), *capital* (капітал), *cornucopia* (ріг достатку), *property* (власність), *gold* (золото), *goods* (товари), *security* (безпека), *fortune* (достатки), *convenience* (зручність), *facility* (легкість), *opulence* (достаток), *happiness* (щастя), *rest* (спокій), *cheer* (веселощі), *joy* (радість), *mirth* (веселощі), *glee* (тріумф), *profusion* (розмаїття), *frill* (непотрібні прикраси), *excess* (надлишок), *expenditure* (витрати), *grandeur* (велич), *absurdity* (безглуздість), *potp* (пишнота), *majesty* (величність), *display* (демонстрація), *brilliance* (блиск), *prosperity* (процвітання) формують функціонально-семантичне поле концепту «luxury».

Висновки. Дефініційний та семантико-графічний аналіз підтверджує, що концепт «розкіш» існує в нашій свідомості і вирізняє своє функціонально-семантичне поле вираження. Об'єкт і суб'єкт концепту складають первинні та вторинні вершини семантичного графа.

Перспективи подальшого дослідження. Вивчення лексико-семантичної сполучуваності елементів цього поля і особливості вербалізації концепту «розкіш» стануть перспективним предметом нашого подальшого дослідження.

Джерела та література

1. Краткий словарь когнитивных терминов / под общей ред. Е. С. Кубряковой. – М. : Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 245 с.
2. Кубрякова Е. С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики / Е. С. Кубрякова // Вопр. когнит. лингвистики. – 2004. – № 1. С. 6–17.
3. Пименова М. В. Принципы категоризации и концептуализации мира / М. В. Пименова // *Studia Linguistica Cognitiva*. Вып. 1. Язык и познание: Методологические проблемы и перспективы. – М. : Гнозис, 2006. – С. 172–186.
4. Попова З. Д. Семантико-когнитивный анализ языка / З. Д. Попова, К. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2006. – 226 с.
5. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) / О. О. Селіванова. – К. : Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 1999. – 148 с.
6. Серебряников Б. А. Предисловие / Б. А. Серебряников // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М. : Наука, 1988. – С. 3–7.
7. Smith Edward E. Categories and concepts / Smith Edward E. & Douglas L. Medin. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1981. – 213 p.

Тумак Оксана. Вербалізація концепта «роскошь» в англійській картині світу. В статті зроблено спробу з допомогою дефініційного і семантико-графічного аналізу здійснити об'єктивізацію концепта «роскошь» в англійській картині світу. Автор вивчає роботи відомих лінгвістів на тему концептів, аналізує їх пошуки визначення поняття «концепт», а також різноманітні підходи до його вивчення. Виділено функціонально-семантичне поле вираження досліджуваного концепта, окреслено його домінуючу і периферію. Для цього автор використовує метод компонентного аналізу з допомогою п'яти англійських словників. Семантичне поле знайдено з допомогою семантичного графу концепта «роскошь». Актуальність дослідження визначається загальною спрямованістю лінгвістичних досліджень в функціональному і когнітивному аспектах. Новизна дослідження полягає в тому, що даний концепт не був раніше досліджений в когнітивно-семантичному аспекті. Перспектива дослідження – в вивченні лексико-семантичної сумісності елементів даного поля і особливостей вербалізації вивчаемого концепта.

Ключевые слова: концепт, концептосфера, мовна картина світу, семантичний граф, сема.

Tumak Oksana. Verbalization of the Concept «Luxury» in the English World View. The article presents an attempt to objectify the concept «luxury» in the English world view by means of definition and semantic graphs analysis. The functional-semantic field of the concept under investigation has been determined, its dominant and periphery have been outlined. The author uses the method of the componential analysis by means of 5 English dictionaries. The semantic field was composed with the help of the semantic graph of the concept under research. The topicality of the research is determined by the overall directedness of linguistic investigations within functional and cognitive frames. The novelty lies in the absence of investigation of the given concept in cognitive-semantic aspects. The perspective of the research lies in the investigation of lexical and semantic combinability of the elements of the given field and peculiarities of verbalization of the concept under investigation.

Key words: concept, conceptsphere, language world view, semantic graph, seme.

Стаття надійшла до редколегії
12.02.2013 р.